

УДК 378.147

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Л.І. Жиле

У статті представлено результати аналізу практичних аспектів формування інформаційної компетентності вчителів іноземної мови з використанням інтерактивних технологій. Доведено, що актуальними наразі є пошуки інтерактивних стратегій навчання, пов'язаних з використанням інформаційних і комунікаційних технологій у процесі спілкування учнів з учителем та між собою. Загалом процес формування професійної компетентності вчителів іноземної мови має охоплювати методичну, змістову, процесуальну та особистісну складові навчально-виховного процесу навчального закладу.

Ключові слова: професійна компетентність, технології інтерактивного навчання, інформаційні технології.

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ

Л.И. Жиле

В статье представлены результаты анализа практических аспектов формирования информационной компетентности учителей иностранного языка с использованием интерактивных технологий. Доказано, что актуальными сейчас являются поиски интерактивных стратегий обучения, связанных с использованием информационных и коммуникационных технологий в процессе общения учеников с учителем и между собой. В целом процесс формирования профессиональной компетентности учителей иностранного языка должен охватывать методическую, содержательную, процессуальную и личностную составляющие учебно-воспитательного процесса учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, технологии интерактивного обучения, информационные технологии.

PRACTICAL ASPECTS OF TEACHERS-PHILOLOGISTS PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION

L.I. Zhile

The aim of this study is to analyse the practical aspects of foreign language teachers' formation information competence using interactive technologies. The search of such interactive teaching strategies, which involve the use of information and communication technologies in the process of communication with the teacher and students proved to be very crucial. In general, the process of formation of professional competence of foreign language teachers should comprise methodological, contentive, procedural and personal components of the educational process at school. Practice shows that students in the learning process who used interactive technologies, achieved significantly better results during an oral interview and performance of tasks in a foreign language. It should also be noted that the use of interactive technologies has a positive effect on the dynamics of employment, promotes cooperation between both pupils and teachers, and between students in the classroom to create an atmosphere of creativity and competition.

Keywords: professional competence, interactive learning technologies, information technologies (IT).

Постановка проблеми. Європейська інтеграція України створила передумови для успіхів економічної, освітньої і політичної трансформацій нашого суспільства, що зумовило посилення вимог до

викладання іноземних мов для вільного входження майбутніх фахівців до іншомовного культурного та інформаційного середовища. Враховуючи той факт, що сьогодні у світі набули значного посилення інформаційні технології в усіх галузях життя й виробництві, цілком природним виглядає поява нових засобів викладання іноземної мови за допомогою новітніх технологій.

Інформаційні технології з технологічного чинника розвитку сучасного суспільства перетворилися на елемент його функціонування й почали впливати не лише на технологічний, але й на соціальний прогрес людства. Це зумовило перехід до нової моделі освіти, у якій провідним орієнтиром є інформаційна компетентність, спроможна забезпечити гармонійну та ефективну взаємодію людини з інформаційно-інноваційним суспільством. Становлення глобальної індустрії інформаційних послуг, технологій і техніки вимагає кардинальних змін у свідомості людей, якісної переробки потоку інформації, нових форм її усвідомлення. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності, в тому числі й освітньої, провідну роль у якій виконує вчитель [2].

Аналіз останніх досліджень. Важлива роль у сучасній школі відводиться інформаційним технологіям та методам інтерактивного навчання. Завдяки їх застосуванню стає можливим активізувати самостійну роботу учнів, залучити школярів до роботи з великими обсягами інформації, пов'язати прогресивні теоретичні розробки з практикою, розвивати уміння, навички та компетенції самостійно приймати рішення та нести відповідальність за їх виконання.

Аналіз думок філософів, економістів, фінансових аналітиків, політологів, а також підсумки наукових форумів та конференцій останніх років, пов'язаних з інформатизацією, свідчать про тенденцію переходу інформаційного суспільства до суспільства знань або Smart-суспільства, керівною парадигмою якого є намір покращувати всі сфери життєдіяльності людини, використовуючи інформаційні технології для створення нової якості життя [5].

Проблеми інформаційного суспільства, упровадження новітніх інформаційних технологій, їхнього впливу на особистість, на розвиток інтеграційних тенденцій у міжнародному освітньому просторі стали предметом досліджень вітчизняних та закордонних дослідників: Б. Гершунського, С. Деньгаєвої, Н. Запрудського, С. Іць, Л. Калініної, Н. Кузьміної, М. Кастельса, В. Нечитайла, Г. Перлмуттера, А.Сбруєвої, А. Хуторського, А. Щекатунової та ін. Автори досліджень наголошують на необхідності розробки проблеми підвищення професійної компетентності вчителів іноземної мови в умовах інформаційного суспільства.

Мета статті – проаналізувати практичні аспекти формування інформаційної компетентності вчителів іноземної мови з використанням інтерактивних технологій.

Виклад основного матеріалу. Інтернет, комп'ютери, планшети, смартфони та телефони мають велике значення в житті учнів, адже вони проводять практично весь вільний час у віртуальному світі. Сучасні учні почуваються некомфортно без постійного спілкування через Інтернет. Парадокс полягає в тому, що нові можливості вільного отримання медіаінформації та спілкування учнів зі своїми однолітками без впливу дорослих призводять, як відмічають дослідники, до зниження їхнього духовного та культурного рівня. Ця ситуація потребує тактовного педагогічного керівництва, головна роль випадає на долю вчителя іноземної мови, що має змогу знайомитися не лише з українською медіаінформацією, але й з іноземною.

Отже, саме вчителі іноземної мови повинні надати потрібну допомогу вчителям інформатики в змістовному наповненні сучасного інформаційного середовища системи загальної середньої освіти, щоб сформувати новий рівень освіти й підвищити її якість через упровадження в навчально-виховний процес інтерактивних комунікаційних технологій. Відомий освітянин-дослідник А. Хуторської визначив комунікаційну компетентність як одну з ключових і вважає, що до її складу входить знання мов, способів взаємодії з оточенням і віддаленими подіями й людьми; навички роботи в групі, колективі, володіння різними соціальними ролями [6]. Але ще не всі вчителі готові до викликів часу й здатні навчити учнів орієнтуватися в лавині інформації.

Винахід комп'ютера дозволив здійснити одну з найдавніших мрій людства – розуміти іноземну мову без попереднього її вивчення. У той час як переклади, виконані людиною, є частиною прикладної лінгвістики, комп'ютерний переклад належать до інформаційних технологій та математичної лінгвістики. Програми комп'ютерного перекладу були написані ще в 1940-х роках для перших комп'ютерів. Але в доповіді міністерства оборони США (1966 рік) була засвідчена неможливість реалізації комп'ютерного перекладу, що й викликало майже повне припинення досліджень у цій галузі на 20 років. Лише в кінці 80-х років електротехнічні концерни (Siemens AG та інші), які активно просуvalи свою продукцію на світові ринки, відновили активну роботу над комп'ютерними програмами перекладу.

Останніми роками перекладацький ринок подвоюється кожні чотири роки, але популярність професії перекладача поступово спадає, а прибутки від комп'ютерного перекладу складають вже 1% загального прибутку на ринку перекладацьких послуг. Існує багато причин, які підвищують попит на комп'ютерний переклад: більшість сучасних текстів реалізовано в цифровому форматі, який легко опрацьовується

комп'ютером; процес глобалізації та формування багатопольярного світу вимагає перекладу великої кількості наукової, юридичної, спортивної, технічної, медичної, навчальної, рекламної та іншої літератури на сотні мов; економічні успіхи азійських країн змушують вивчати і їхні мови: китайську, арабську, японську, корейську, тайську тощо; суттєве збільшення кількості міжнародних кризових регіонів, особливо тих, у яких перебувають солдати НАТО (зокрема, у 2003 році більшість американських фірм програмного забезпечення створили програми для перекладу арабської мови та пушту) та інші.

Таким чином, комп'ютерний переклад текстів – складна та важлива інформаційна технологія. Коли мова йде про використання програм для перекладу окремих слів – це не проблема для комп'ютера, у пам'яті якого можуть зберігатись десятки словників будь-якого обсягу. На наш запит комп'ютерний словник запропонує всі можливі значення слова, яке потрібно перекласти. Складнощі виникають при перекладі великих спеціальних текстів.

Отже, якість перекладу безумовно залежить від відповідного програмного забезпечення. Найчастіше для російсько-українських і українсько-російських перекладів використовують програму RutaPlay. Програма добре інтегрується в офісні програми, працює швидко та надійно. Недоліком цієї програми є недопрацьований словник і безвідповідальні користувачі. Адже словник дуже добре доповнюється і розширюється кожним користувачем у відповідності до своїх потреб, але користувачі чомусь рідко використовують ці можливості на користь іншим.

Використання програм-перекладачів зазвичай здійснюється двома способами: автоматичний переклад усього тексту з обов'язковим наступним його вичитуванням та коригуванням вручну й переклад текстів у інтерактивному режимі з вибором варіантів перекладу з альтернатив, які пропонуються програмою перекладу, або використанням власного варіанту перекладу. У будь-якому випадку текст попереднього перекладу обов'язково коригується з метою виправлення стилістичних помилок, оскільки жодна програма машинного перекладу стилістики перекладеного тексту не контролює.

Сьогодні використовується багато методів комп'ютерного перекладу, зокрема: прямий комп'ютерний переклад, трансфер, інтерлінгва («Interlingua»), EBMT (Example-Based Machine Translation – машинний переклад, який базується на прикладі), SBMT (Statistics-Based Machine Translation – машинний переклад на основі статистики), HAMT (Human-Aided Machine Translation, машинний переклад за допомогою людини), MANT (Machine-Aided Human Translation – комп'ютеризований не машинний переклад).

При прямому комп'ютерному перекладі слова вихідного тексту перекладаються окремо й в однаковій послідовності. Після цього порядок слів та закінчення пристосовуються до відповідної мови. Метод трансферу – класичний метод комп'ютерного перекладу, який здійснюється за три кроки: аналіз, трансфер, генерування. Спочатку аналізується граматична структура вихідного речення. Після цього аналізу, в залежності від вибору методу трансферу, визначається семантична структура. У подальшому ці структури реалізуються у відповідній мові. На завершення текст генерується, тобто ці структури перетворюються на речення з урахуванням граматичних правил.

За методом «інтерлінгва» граматична інформація вихідного тексту спочатку перетворюється на нейтральну мову «інтерлінгва», яка в подальшому трансформується в граматичну конструкцію відповідної мови. У основу системи EBMT покладено блок пам'яті перекладу, у якому зберігаються речення або фрази, що часто повторюються, а також їх переклад. Система за допомогою методів інформаційного пошуку визначає схожі речення та фрази з вихідної мови, які перекладаються й комбінуються. Система SBMT на початку перекладу аналізує великий масив двомовних текстів і визначає частоту використання та змістовну близькість слів і граматичних форм. У результаті статистичного аналізу створюється словник та оригінальні правила перекладу, на основі яких і здійснюється переклад тексту. Цей метод користується в останній час популярністю, оскільки він взагалі не передбачає знання відповідної мови.

На практиці більшість систем машинного перекладу – це комбінація декількох методів, у яких домінують система трансферу з елементами «Interlingua» та EBMT. Перевага машинних методів полягає в їхній універсальності та швидкості, а недоліки – у низькій якості перекладу, яка задовільняє хіба що співробітників міністерств оборони США чи країн-членів НАТО та туристів, але не відповідає вимогам науковців, юристів, педагогів, інженерів, лікарів.

Отже, визначальною в процесі перекладу залишається роль людини та її комунікаційна та інформаційна компетентності. Так, у системі HAMT комп'ютер перекладає документ за допомогою людини, щоб уникнути нечітких, двозначних, складних конструкцій, завдяки активній комунікації користувача з програмою при виборі оптимального значення слова. Але найбільш досконалою вважається система перекладу MANT, коли людина здійснює переклад під синхронним контролем з боку комп'ютера, що перевіряє термінологію за допомогою електронних словників та пам'яті перекладів.

При машинному перекладі текстів з англійської мови на українську виникають численні проблеми з вибором слів через полісемію англійської мови. Тому важливу роль при виборі потрібного значення

відіграє контекст. Нерідко перекладачу доводиться самостійно підбирати синоніми до перекладених комп'ютером слів для якісного перекладу. У всіх мовах світу величезна кількість слів запозичена саме з англійської, тому багато слів англійської мови не перекладаються, а просто транскрибуються, при цьому нерідко відбувається адаптація до фонетики української мови. Отже, при машинному перекладі англійського тексту на українську мову завдання перекладача полягає в передачі сенсу, а не в дослівному перекладі тексту.

Упровадження цих технологій у навчальний процес та їхнє подальше вдосконалення вимагають формування інформаційної компетенції вчителів іноземної мови. Тому актуальними наразі є пошуки таких інтерактивних стратегій навчання, які пов'язані з використанням інформаційних і комунікаційних технологій у процесі спілкування учнів з учителем та між собою. Загалом процес формування професійної компетентності вчителів іноземної мови повинен охоплювати методичну, змістову, процесуальну та особистісну складові навчально-виховного процесу навчального закладу. У зв'язку з принциповими змінами в суспільстві, змінюється й особистість майбутнього педагога, а також механізми, методики й технології формування інформаційної компетентності вчителя іноземної мови.

Основним напрямом формування інформаційної та комунікаційної компетентностей вчителя іноземної мови повинна стати активізація його пізнавального інтересу до вивчення та впровадження нових інформаційних технологій, сприйняття розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок та вмінь, виховання вчителя нового типу з розвиненими креативним, інноваційним мисленням, здатного до роботи в новій smart-школі [1, с. 173].

Настав час перейти від традиційного інформаційного підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови до проблемно-методичного, пізнавально-комунікативного підходів, спрямованих на розвиток у вчителя іноземної мови не тільки конкретної «методології» розв'язання типових педагогічних проблем, а й пошуку нових, нестандартних, найбільш ефективних засобів навчання та виховання їхніх потенційних учнів [3]. Вважаємо, що ефективним засобом формування інформаційної компетентності учнів та вчителів у процесі вивчення іноземної мови в школі, яка дозволить їм досконало оволодіти мовою та, за потреби, ефективно користуватися сучасними технологіями перекладу, є використання на уроках іноземної мови інтерактивної дошки. Перерахуємо основні види освітньої діяльності, які стають доступними при використанні електронної інтерактивної дошки в процесі вивчення іноземної мови: робота з графічними матеріалами та текстом; створення позначок за допомогою електронного чорнила, збереження їх для пересилання електронною поштою, розміщення в Інтернеті або роздрукування, колективний перегляд Web-сайтів; вільне пересування вчителя та учнів по класу при вивченні матеріалу; створення вчителем за допомогою шаблонів і зображень власних завдань для занять, демонстрація і нанесення поміток поверх освітніх відеокліпів; використання включеного до програмного забезпечення інтерактивної дошки презентаційного інструментарію, призначеного для збагачення дидактичного матеріалу, демонстрація створених учнями презентацій тощо [4, с. 281].

Отже, застосування інтерактивної дошки має низку безумовних переваг. Але, за твердженням багатьох фахівців, головною проблемою її впровадження в шкільну практику залишається, насамперед, відсутність у більшості викладачів достатніх навичок роботи з комп'ютерною технікою, проектування інформаційного процесу та інтерфейсу користувачів. З огляду на це, перед викладачем, який бажає долучити до своєї роботи на заняттях з іноземної мови інтерактивну дошку, постають такі завдання: досконало оволодіти технологією роботи в середовищі Smart Notebook та сучасними технологіями перекладу за допомогою комп'ютерів; засвоїти різноманітні способи роботи з інтерактивною дошкою; методично правильно застосовувати набуті в ході самопідготовки та підвищення кваліфікації з застосування інформаційних технологій знання, вміння, навички та компетенції як під час підготовки, так і проведення уроків.

У процесі підготовки до уроку з використанням інтерактивної дошки вчителю потрібно враховувати певні вимоги до відбору навчальної інформації: зміст, повнота та обсяг нової інформації повинні відповідати пізнавальним можливостям, рівню працездатності, інтелектуальної та мовної підготовки учнів кожного конкретного класу; графічні матеріали та текст на інтерактивній дошці й пояснення вчителя повинні створювати єдиний потік інформації; інформація учням має подаватися в логічній послідовності та доступній для розуміння формі; потрібно уникати великих текстових фрагментів та тривалого читання тексту [4, с. 282].

Таким чином, правильно сплановане застосування на уроках з іноземної мови в школі інтерактивної дошки дозволяє, з одного боку, формувати та вдосконалювати інформаційну компетентність як учнів, так і вчителів іноземної мови, а з іншого – учителі отримують можливість більш ефективно здійснювати оцінювання сформованості умінь, навичок і компетенцій учнів, результати якого використовуються для подальшого аналізу та коригування навчальних матеріалів і методик проведення уроків. Як свідчить практика, учні, у процесі навчання яких використовувалася інтерактивна дошка, досягли значно кращих

результатів під час усного опитування та виконання тестових завдань з іноземної мови. Потрібно також відзначити, що використання інтерактивної дошки позитивно впливає на динаміку занять, активізує взаємодію як між учнями та вчителем, так і між учнями, створюючи на уроках атмосферу творчості та змагальності. Після проведення таких занять учні та викладачі вільно та комфортно почувують себе в спілкуванні та під час застосування інформаційних технологій не лише на уроках

Висновки і перспективи подальших розвідок. В умовах інтеграції України до Європейського та світового освітнього простору особистість, щоб гідно жити в сучасному суспільстві, повинна бути компетентною в різних сферах діяльності. Школа має допомогти учням в оволодінні інформаційними та комунікаційними технологіями, які спрямовані на формування інформаційної культури, підвищення рівня пізнавальної, регуляційної, самоосвітньої та соціальної активності особистості, що забезпечує динаміку розвитку життєвої компетентності учнів. Але в умовах інформаційного суспільства та глобалізації учитель іноземної мови теж повинен постійно займатися самоосвітою і вдосконалювати свої інформаційні та комунікаційні компетенції. Потрібно продовжити наукові пошуки в напрямку впровадження інноваційних технологій з вивчення іноземної мови в школі.

Література

1. Деньгаєва С. Вплив освітнього smart-суспільства на формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови / С. Деньгаєва // Smart-освіта: ресурси та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. : тези доповідей. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – С. 171–173.
2. Іць С. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Іць Світлана Вікторівна. – Житомир, 2014. – 347 с.
3. Калініна Л. В. Методичні інновації у викладанні іноземних мов у вищій школі / Л. В. Калініна // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 354-371.
4. Орленко Л. Використання інтерактивної дошки на заняттях з іноземної мови у вищих навчальних закладах / Л. Орленко // Smart-освіта: ресурси та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. : тези доповідей. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – С. 281–283.
5. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до Smart-суспільства / О. В. Семеніхіна. // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/nvd_2013_3_22.pdf
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.